

RECENSIES

De Beus heeft een belangrijke bijdrage geleverd tot de kennis van het recente verleden. Voor een land dat '[g]leen overvloed aan mémoires' kent, is deze aanpak een verbetering, die navolging verdient. Het is alleen jammer, dat veel drukfouten en slordigheden in literatuurverwijzingen het geheel ontsieren.

Albert E. Kersten

Frits Reuter, *De Communistische Partij van Nederland in oorlogstijd. Herinneringen* (Amsterdam: Van Gennep, 1978, 134 blz., f 16,50, ISBN 90 6012 388 3).

Frits Reuter, in de jaren dertig als Amsterdams gemeenteambtenaar lid van de CPN geworden, speelde in de bezettingstijd een belangrijke rol in het illegale werk van die partij, eerst als lid van de Amsterdamse districtsleiding, vanaf 1943 als lid van het illegale partijbestuur. Ook na de oorlog maakte hij deel uit van het partijbestuur. In 1953 werd hij daarnaast voorzitter van de Eenheids Vakcentrale (EVC) en zijn ervaringen in die functie, tegen de achtergrond van de problemen van de 'destalinisatie', brachten hem in conflict met de partij; in 1958 werd hij — samen met G. Wagenaar en H. Gortzak - uit de CPN geroyeerd. Als 66-jarige heeft Reuter nu zijn herinneringen aan de CPN in de bezettingsjaren in een kort en wat de stijl betreft pretentieloos boek neergelegd.

Twee kritische opmerkingen wellen bij de lezer van dit werkje al snel op. Ten eerste: ofschoon Reuter nadrukkelijk zegt 'slechts persoonlijke herinneringen' (133) te hebben willen geven, houdt hij zich niet altijd aan deze beperking en vertelt hij met name over de verhouding tussen de Komintern en de eerste illegale partijleiding (het 'driemanschap' De Groot-Jansen-Dieters) dingen, die hij - gezien zijn toen nog bescheiden plaats in het apparaat - niet uit eigen herinnering kan weten, zonder erbij te zeggen van wie hij het gehoord dan wel waar hij het gelezen heeft. Ten tweede munt het boekje uit door onnauwkeurigheid in details. Zo is bijvoorbeeld een groot deel van de eigennamen verkeerd gespeld. Ik doe een greep: W. van Exter wordt hardnekkig 'Den Exter' genoemd; met 'Jan Schalker sr.' (22, 81) wordt Cees Schalker bedoeld; 'Gilluiron' moet Gillieron zijn, 'Rizouw' moet Riezouw zijn; met 'Adjit, de latere Indonesische minister' (93) zal wel Setyadjit bedoeld zijn, enz. Ook verder zijn de slordigheden legio. Eén sterk staaltje: de capitulatie van de Duitse troepen in Nederland in 1945 werd volgens Reuter bekend gemaakt 'naar ik meen 2 of 3 mei'(121)!

Toch is het zeker geen slecht of onbenullig boek geworden. De argeloosheid van de schrijver, waar de twee genoemde feilen stellig uit voortvloeien, heeft namelijk ook zijn goede kant: nergens geeft Reuter blijk van enige behoefte om zijn eigen rol fraai voor te stellen of überhaupt het verleden te herschrijven. Daarom maken zijn herinneringen, ondanks de gesignaleerde slordigheden, toch een betrouwbare indruk en kunnen zij ons veel leren over organisatie en werkwijze van de illegale CPN en ook over het duistere tussenspel in de geschiedenis van de partij: de periode van mei tot juli 1945.

De gesignaleerde argeloosheid van Reuter heeft als positieve kant ook dat hij vrij is van kwaaddenkendheid tegenover medestrijders uit de illegaliteit, ook niet- en anti-communistische. Men zal in het hele boek over vrijwel niemand een onvriendelijke of hatelijke opmerking vinden. Des te opvallender is de ene grote uitzondering: Paul de Groot.' Die komt zelfs uitsluitend in negatieve zin ter sprake, en dat op tal van plaatsen. Na het verhaal hoe De Groot in mei 1945, ondanks veel bedenkingen tegen zijn houding tijdens de oorlog, weer in zijn functie hersteld werd, verzucht Reuter op bladzijde 125: 'Het is het meest stomme besluit dat ik ooit heb helpen nemen, en ik zou nu willen dat deze eerste kennismaking met De Groot nooit had plaatsgevonden'.

Dat is de enige uiting van politieke zelfkritiek die in het boek voorkomt! Maar het is een uitspraak die voor de goede verstaander het antwoord bevat op heel wat vragen, die bij het lezen van Reuters boek rijzen. Bijvoorbeeld: wanneer men op bladzijde 75 leest, hoe Reuter de 'communist uit één stuk' Daan Goulooze roemt, dan denkt men tegelijk: waarom heeft Reuter nooit duidelijk geprotesteerd, toen diezelfde Goulooze direct na de oorlog op de meest infame manier werd weggewerkt uit de CPN? Reuter antwoordt, bewust of onbewust, op deze en soortgelijke vragen impliciet op bladzijde 125: had ik De Groot maar nooit leren kennen, dan was ik niet in zijn ban geraakt en dan was ik niet gekomen tot zulke karakterloosheden als tegenover Goulooze! Doch hoe dit ook zij, Reuter, die kennelijk een weinig tot zelfonderzoek neigend mens is, heeft niet over de jaren na de oorlog geschreven, maar over de voor hem persoonlijk veel minder problematische bezettingstijd. Wij mogen zijn boek daarover, ondanks de beperkingen, een waardevolle bijdrage tot de geschiedschrijving over Nederland tijdens de Tweede Wereldoorlog noemen.

A. A. de Jonge

B. R. C. A. Boersema, *De Linie 1946-1963. Een weekblad in handen van jezuiten. Onderzoek naar de pers als middel tot apostolaat* (Dissertatie Nijmegen, Publikaties van het Katholiek documentatie-centrum VIII; Amsterdam: AP A-Holland Universiteits Pers, 1978, xvi + 501 blz., f62,40, ISBN 90 302 1212 8).

Op 29 maart 1946 verscheen het eerste nummer van het weekblad *De Linie*. Ik zat toen in de zesde klas van het Ignatiuscollege te Amsterdam en de paters jezuiten daar waren trots op de verschijning van hun eigen blad en maakten er duidelijk propaganda voor. We moesten het maar gauw kopen en het ook aan onze ouders laten zien. Bij één van mijn klasgenoten had deze opwekking in ieder geval succes, want een paar dagen later verklaarde die: 'Mijn vader zegt, dat *De Linie* een blad is, dat thuishoort in ieder hoogstaand katholiek gezin. Dus, wij nemen het'. Een massa Nederlanders zullen op dezelfde manier hebben geredeneerd, zodat het aantal abonnees in het jaar 1949 steeg tot boven de 35.000. Dat was geen gek resultaat voor een blad dat bijna uitsluitend door katholieken werd gelezen en een vrij hoog intellectueel niveau wist te handhaven, ondanks alle bezwaren die men tegen de inhoud kon hebben. De voornaamste verdienste daarvoor moet worden toegeschreven aan pater Creyghton S.J., de man die al vanaf 1944 de uitgave heeft voorbereid en van 1946-oktober 1950 is opgetreden als hoofdredacteur en als directeur van de Stichting 'De Linie'. Hij heeft het blad duidelijk zijn eigen stempel opgedrukt en slaagde er tevens in mensen van importantie als medewerker aan het blad te verbinden. In 1950 moest hij plaats maken voor zijn ordebroeder Verhofstad, die op zijn beurt in 1953 werd opgevolgd door pater Maas. Tijdens hun bewind was het blad veel minder geruchtmakend dan in de gemouventeerde beginjaren, maar het trok ook veel minder abonnees, zodat in 1963 tot staking van de uitgave werd besloten. Het blad is toen voortgezet onder de naam *De Nieuwe Linie*, nu onder lekeleiding en met een heel ander karakter, een episode die in het hier te recenseren boek niet ter sprake komt.

Dr. Boersema heeft in zijn boek, oorspronkelijk een dissertatie, verdedigd bij Manning in Nijmegen, verreweg de meeste aandacht gewijd aan de periode Creyghton van 1946-50. De jaren 1950-63 worden veel vluchtiger afgedaan in een epiloog van 50 bladzijden. Hij kon daarvoor beschikken over het archief van *De Linie* en heeft het materiaal daaruit aangevuld door interviews met de voornaamste protagonisten, waarvan enkelen hem tevens hun persoonlijk archief ter inzage hebben gegeven. Met behulp daarvan heeft hij een gedegen,